

Айсен Николаев: "Түмсүүлээх норуот – кыайыылаах"

Айсен Сергеевич Николаев Арасыйыа Бэрэсидьиэнэ В.В. Путин итэҕэлигэр ылан, быыйыл ыам ыйын 28 күнүгэр Саха Өрөстүүбүлүкэтин Ил Дарханын эбээһинэһин топороччунан анаммыта. Кини 300 тыһ. тахса нэһилиэнньэлээх Дьокуускай куорат дьаһалтатын баһылыгынан иккитэ талыллыбыт, салайар үлэҕэ буһууну-хатыһыны ааспыта. Онон бүтүн өрөстүүбүлүкэни салайарга чакчы баһамнээх киһи буолар.

Баһаан ыйын 9 күнүгэр быыбарга Саха сирин олохтоохторун итэҕэллэрин ылан, Айсен Сергеевич Ил Дарханынан талылынабына, 2022 сылга тэриллибитэ 100 сылын туолар өрөстүүбүлүкэ инники сайдыыта кини аатын кытта ситимнэниэҕэ.

Бүгүҥҥү аһаҕас кэлсэтии Айсен Сергеевич Николаевы быыбардааччылары кытта ыкса билиһиннэрэр сорукаах.

- Айсен Сергеевич, эн баара-суоҕа 25 сааһкар Ил Түмэн депутата буолбутун. Онтон ыла биографияҥ өссө кэнээтэ. Киһи олохун сайдыытын суола үксүгэр төрөппүттэригэр, улааппыт түөлбөтүн салгыһыттан бэриллэр дииллэр.

- Оҕо сааһым Үөһээ Бүлүүгэ ааспыта. Онон ССРС норуодунай учуутала М.А. Алексеев тэрийбит физмат оскуолатын кыһыл көмүс мэтээлинэн бүтэрбитим. Ийэм уонна аҕам иккизин учуутал идэлээхтэр. Эһэм Андрей Титович Титаров олонхоһут, тойуксут, эмчит буолан, айылҕаҕа, саха төрүт култууратыгар, үгэстэригэр, удьуор утумугар чугаһаппыта. Дьонум киһи ханнык да үлэттэн куттаныа, толлон туруо суохтаах дьон санааҕа такайан илпиптэрэ. Хантан хааннаахпытын, сайдыыбыт, духуобунай күүстүт төрдө туохха тирэнэрин билээри киһи олохун тухары үөрэнэр. Ол иһин сахалыы тыһыннаах

дьону кытта алтыһыым үлэбэр улахан көмөлөөх.

- Москубаҕа икки үрдүк үөрэҕи тэннэ бүтэрбиккин, ыарырбаппат этин дуо?

- Оҕо эрдэхпинэ учуонай буолуохпун баҕарарым. Ол иһин да МГУ-ка кириэрдэим. Оччолорго икки үөрэх тэһинэн көнүллэнэрэ. Сабыс-сана тэриллибит үл менеджментин идэтин эһи талбытым. Үөрэнэр баҕа баһаама күүстээх буолан, кыайыбытым дьээхэ сөп. Итиннэ Михаил Андреевич Алексеев оскуолатыгар үөрэниим көмөлөстөҕө.

- Ил Дархантан тыа хаһаайыстыбатын салаата аныгы кэм ирдэбиллэригэр эппиэттииргына сайдара быһаччы тутулуктаах.

- Тыа сиригэр хайаан да саҥа сүүрээччи кириэхтээх. Дьон-сэргэ хаһаайыстыбаларын сайыннарыыга эрэҕиллээхтик үлэтииллэригэр-хамсыылларыгар табыгастаах усулуобуйалары тэрийэммит, кинилэри өйүүх тустаахпыт. Ол туһугар социальнай хайысхагаах уонна култуура эбийиэктэрэ, гаас, ньиэп ситимнэрэ тутуллуохтаахтар, олохтоох энергетиканы сайыннарыы ыраас уонна хааччыыы олоххо кириэхтээх, тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин дохуоттара үрдүк буоларыгар үлэ ыытыллыахтаах. Үлэҕэ уонна аһы-үөлү онорон таһаарыыга саҥа технологиялары киллэрэ сылдьар тыа сирин үлэһиттэрин өйөөһүн систимэтин санаттан көрүүхпүт. Тыа сирин олоҕо куораттар таһымнарыгар тийэригэр нэһилиэктэр, улустар дьаһалталарын кытта биригэ үлэлиэхпит. Холобур, олохтоох эт, үт бордууксуйаларын онорон таһаарааччыларга ороскуот сорох чааһын толуйар субсидия болҕомтобут кинигэр сылдьар. Иккитинэн, бордууксуйаны батарыыга көдүүстээх үлэ тиһигэ оһоһуллуохтаах.

- СӨ Бырабыыталыстыбатын Бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйааччынан, ол иннигэр парламента дьокутааттыы сылдьан тыа сирин сайдыытын үбүлээһин болпуруостарыгар быһаччы быһаарсаргар туохха болҕомто ууруллубутай?

- СӨ Бырабыыталыстыбатын Бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйааччы быһыытынан тыа хаһаайыстыбатын сайдыытын, туризмы уонна предпринимательствоны, айылҕа харыстабылын, науканы уонна инновацияны салайыы үлэһиттэригэр эппиэттиирим. Үлэлиир кэммэр тыа хаһаайыстыбатыгар инвестицияны тэрдэһи үлэһит кэнээбитэ, үһүн болдьохтоох бырайыактары уонна тыа сирин тутууларын үбүлээһин инники сыллардааҕар лаппа улааппыта. Ити кэмнэ алта улахан суопталаах судаарыстыбаннай бырагыраамалар оһоһуллубуттара. Олору салайарбар бири сүрүн болҕомто тыа сиригэр, тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга ууруллубута.

- Өлүкэ муостата тутуллуо дуо?

- Өлүкэни тусуур муостаны тутуу болпуруоска регион эбэтэр федеральнай эрэ суопталаах буолбакка, улахан геостратегическай буолан, хайаан да тутуллуохтааҕын туһунан туруоруубун өйөөтүлэр. Онон өр күүтүлүбүт баҕата, дойдун иһин уонна арбаа өттүн холбуур Өлүкэ муоста-

тын тутар кэм кэллэ.

- Тыа дьонун бырамыысыланнаска сыһарыыга туох көрүүлээххиний?

- Нерюнгринан, Алданьнан, Мииринэйинэн, Ленскэйинэн сырыттым. Бөдөн хампааньалар бары үлэҕэ ылабыт, дьоннотун аҕалын димлэр. Тыһыннанан үлэ миэстэтэ таһаары туар. Онон оҕолорбутун бу хайысхаҕа үөрэттэрэрибит ирдэнэр.

- Экологияны тупсарыы улуус, нэһилиэк баһылыктара ылар үлэһиттэрин сүрүн ирдэбиллэринэн буолар кыахтаах дуо?

- Бу хайысхаҕа үлэни соботох былаастан ирдиир эмиэ табыллыбат. Нэһилиэһиннэ өйө-санаата уларыынан, экология култуурата кириэн наада. Дьокуускайы холбурдаатаахха, уу сыты-ыйыта сыл аайы хатыланар буолан, бэл, куһаҕан сыгы кэлин ким да улаханньык аахайбат буолбута. Билигин ити туоратыллан, куоратпыт салгына биллээрдик ырааһырбытын кэтиир анал сулууспалар чинчийиллэрэ биһиргэтэллэр.

- Норуот бири өйө-санааҕа сомоһолостоһуна эрэ ситиһиллээх омок буолар дьон куруук этэбин.

- Ханна баҕарар үөскүүр кыһалбалары быһаарыыга олохтоохтор бэйэлэрэ кытталарын ситистээххэ, дьон да астынар, былаас ылар үлэһит да тахсыылаах буолар. Киһи олорор сиригэр бэйэтин дьээһитигэр курдук сыһыаннаһыахтаах, харыстыахтаах, үлэһитиэхтээх. Норуот күүтэ - көмүөл күүтэ. Аҕыйах ахсааннаах омокка бу улахан суопталаах.

- Ат сүүрдүүтүн федерациятын өр сылларга салайан кэллин, бу юм устата спорт бу көрүнэ олус сайынна, дьон интэриһин күүскэ тарта.

- Федерацияны 19 сыл салайан баран, муниципальнай салайааччылар атын үлэҕэ үлэһит суохтаахтар дьон сокуон ирдэбиллэрин тохтообутум. Саха сирэ Улук Илиннэ, ыраас хааннаах сылгыбыт ахсаанынан, бастакы миэстэни тутта сылдьарынан кизин туттабын. Ат сүүрдүүтэ инникитин спорт быһыытынан сайда туруоҕа. Ыраас хааннаах саха сылгыта өрөстүүбүлүкэ сылгытын 30-тан тахса эрэ бырыһыаны ылар, онон элбэтии экэнизмикэтин ааҕан бараммыт, үлэһиттэбит.

- Эйигин үчүгэй булчут дьон этэллэр. Бастакы булчут туох этэй?

- Оҕо сылдьан нус. Өбүгэм тыһын ылынан, тытааҕыны бултаабытым.

- Эн Саха сирин интэриһин федеральнай таһымна күүскэ туруорсар наадатын туһунан этэн турабын.

- Өрөстүүбүлүкэ былааһын сүрүн сорууга тулуй? Саха сирин олохтоохторо баайдык, дьоллоохтук, нус-хас олороллорун туһугар федеральнай киһи кытта бири санаанан, өйүнэн үлэһиттэрин. Бэйэбит этиилэрбитин үчүгэйдик баһамнээн, дакаастаһан, быһаараммыт, бары биригэ үлэһиттэбит ситиһи биригэр бири үктэлигэр тахсан иһиэхтээхпит.

Владимир СТЕПАНОВ.

Быыбар - 2018

БАЛАБАН
ЫЙЫН
9
КҮНЭ

ТЫА СИРИН САЙДЫТЫН- САГА ТАҔЫМҢА!

Андрей НОГОВИЦЫН

Буолаары турар бары таһымнаах быыбардарга дьон-сэргэ актыыбынайдык кыттан, инники олохтуугар суолталаах түгэннэри быһаарыахпыт Чугастаабыны ылан көрдөхкө, улуустуугар баһылыгы, биир маңдааттаахха Ил Түмэн дьокутаатын уонна улуустуу Мунунаабын дьокутааттарын таһаарыахпыт.

Биһиги улуустуу баһылыгар кандидат А.Т. Ноговицын бырагырааматын ааһан, толкуйдаан, ырытан бараммыт өйүүрбүтүн биллэрбит. Кини улуустуу баһылыгынан хайдах курдук таһаарылаахтык үлэлээбитин бары билэ, көрө - итэ сыгдыабыт. Андрей Тимофеевич Чурапчы улууун республикага бастагы миэстэҕэ таһаарыта дьонунук тусулуур.

УЛУУС БАҔЫЛЫГЫНАН АНДРЕЙ ТИМОФЕЕВИЧ НОГОВИЦЫНЫ БЫЫБАРДЫАҔЫН!

Отчуоттаң уонна бэйэтэ билинэринэн, урут ылыммыт үлэтир бырагырааматыттан, биир эрэ хайыска, кини баһыла комплексын салгыы тутуу болуоруна кыаллыбатах эбит. Маныаха үлэ барбатах буолбатах, биһигиттэн тутулуга суох, кэккэ объективнай биричинэлээх. Соторутаабыта Бырабытыгыстыыта бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Ольга Балабина кэлэ сыгдыабыттар, кэлэр сылга инвент бырагыраамаҕа киллэриэхкэ сөбүн эрэннэран барыта, биһигини үөрдэр. Онон Андрей Тимофеевич тус бэйэтин кыһамныгынан, туруорсуутунан, дуулурунан баһыла тутууларын ситиһэр кэмнэ кэлэ.

Өкөтүн А.Т. Ноговицыны баһылыгынан талар буолуохпутун, төрөөбүт улуустуу инники сайдыыта, дьон олоҕо - дыһаҕа өссө тэтимнээхтик тупсан барарыгар саарбахтаммат. Улуустуугар СӨ Ил Дарханын эбэтинэнин тоһороччу А.С. Николаев рабочай сьрыытыгар кэлэ сыгдыан, хайдыска, биир санаанан бу курдук салгыы үлэти, айа-тута олорун дьон ынырыта. Чурапчы республикага куруук холобурга сыгдыарын уонна инникитин өссө сайдар кыахтаабын тоһордоон этэн турар.

Онон, эһигини барыгытын, итинэн чугас дьонунун сэрэгүтүн буолаары турар быыбарга, биир санаанан салайтаран төрөөбүт улуустуу өссө чэчири сайдарын тутуугар, улуустуу патриотун тула дьиннээх түмсүүбүтүн көрдөрөн, А.Т. Ноговицын кандидатуратыгар дьонуннаах куоластытын бизиэбин дьон ынырабыт!

Андрей Тимофеевич Ноговицын итэҕэллээх дьонноро:

Герасим Степанович Платонов - Чурапчы нэһилигин бочуоттаах олохтооҕо, «Россия ПК сайдыытыгар киллэрбит кылаатын иһин» уордун кавалера, «Саха Республикатын физкультурта уонна спорка киллэрбит кылаатын иһин» бэлэз хаһаайына, Саха Республикатын спордун бэтэрээнэ, Чурапчы улууун бэтэрээн спортсменнарын сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ.

Надежда Михайловна Заболоцкая - ССРС культууратын туйгуна, Саха АССР культууратын үтүөлээх үлэһитэ, Чурапчы улууун уонна Чурапчы нэһилигин бочуоттаах олохтооҕо, Саха Республикатын бочуоттаах бэтэрээнэ.

Василий Васильевич Попов - Саха республикатын тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, «Гражданскай илбизин» бочуоттаах бэлэз хаһаайына, Чурапчы нэһилигин бочуоттаах олохтооҕо.

Марианна Николаевна Яковлева - Российской Федерация үөрэхтээһинин туйгуна, Саха Республикатын «Признание Педагогического Труда - Учитель Великой России» бэлэз хаһаайына, Чурапчы улууун икки төгүллээх ынырылаах депутата.

Елена Петровна Сивцова - Саха Республикатын үөрэхтээһинин үтүөлээх үлэһитэ, Саха республикатын үөрэбин туйгуна, «Саха Республикатын үөрэх сайдыытыгар киллэрбит кылаатын иһин» бэлэз хаһаайына, у.о.д.а.

Адьыах кэмнэн, Чурапчыбыт улууун аҕа баһылыгынын быыбара буолуоҕа. Бу эппиэтинэстээх, инникини быһаарар кэмнэ улуустуу дьон-сэргэтэ хайдыска, биир санаанан, үлэти олорор баһылыгытын Андрей Тимофеевич Ноговицыны өйүүрүтүгэр ынырабын!

БИИР СОМОҕО БУОЛУОБУН!

Мин бэйэм кэмнэр улуу сагаан, сройуоммут социальнай-экономическай туруга сайдарын тутуугар түмүкүнү аахсаанка, баһаайда хорутулаахтык, инники кэмнэ таһар тыа үлэти-хамнаһы ылан кэлбитим. Бу кэмнэргэ Андрей Тимофеевич «Чурапчы» кооперативы тэрийэн, бу кооператив улуус сайдыытыгар улахан кылааты киллэрбитэ.

Андрей Тимофеевич эдэр саһыттан, ыһыллы-тобуллуу ыарахан кэмнэр боростуой дьон сүөгү-ас илтэн, үйүлээх олохтоолорун, дьиз кэргэннэрин илтиһиллэрин, оҕолорун үөрэхтээх онороллорун тутуулан, үүтэрин, эттерин биир оирэ батараң, дохуот аахсалларыгар анаан «Чурапчы» ТХПК-ны тэрийбитэ. Сүөгүнэн дьарыктанар дьон күн бүгүннэ дьэри таһаарылаахтык үлэти-хамнаһы олороллор. Улуустуу республикага, атын регионнарга кыта аата ааттанан сураһарыгар Андрей Тимофеевич онорбут өнөтө олус улахан. Ол курдук, Чурапчы убаһатын этэ аан дойдуга «бренд» буола сураһарыта, биһиги улуустуун араас омук дьон баһиэтин сэһээрэллэрэ, кэлэн уопут ылаһытара, сөбөллөрө-махтайаллара барыта, улуус уопсай социальнай - экономическай сайдыытыгар кэмнэн буолуота.

Биһигин улуустуугар кластернай сайдыы биир бастаһан сатабыллаахтык үлэтир. Ы-нат дьон тыа сиригэр эриллилэригэр улахан бырайыактары онорон, бэйэтэ баһылык буолбут кэмнэн хас да нэһиликкэ үлэлэтэ олорор. Бу бырайыак чэрчитинэн элбэх сага дьизгэр тутулуунулар, охуоллар, оҕо саадара дьэндээһэллэр. Бу хамсааһыны биһигин республика холобурга тутан, атын улуустарга тарҕатар.

Мин биригэ тохтум этэ, Чурапчы улууна бэрт уруку сыллартан олус түмсүүтээх, биир сомоҕо тыһиннаах улуус. Мана барытыгар дириң историябыт, тыһыс айылыбыт кэмнэн буолуота саарбахтаммат. Анардас харах уугаах көһөрүлүүбүт, чугас дьоммут иинэ суох көмүлүүбүт издээннэрэ, биһигини бүгүн сомоҕолуур күстээк!

Биһиги ытык сирбиттэн Орестүүбүлүкэ Ил Дархана Е.А. Борисов бэйэтин үлэтинэн биһигинэн, олоххо дуулурунан үнэн-сайдан таһаарыта. Кини нурутуугар элбэх тыһаайан эһигэ. «Биригэ буолун, сомоҕолуун», - дьин Хайдыска, араастык толкуйдуур нуруот хаһан да тулу да кыайбатаһын олох практика көрдөрөр. Биһигин Ил Дархаммыт үлэтин түмүктээбит кэмнэр, биһиги чурапчылар, араастык хайдыһан, быстах санаалаах сананы - инни итэҕэйэн ханна да ырааппалыт. Биһиги биир буолуохтаахтык дьылабылынан кыайыбытынан!

Онон биир дойдугаахтарым улуустуу олохтоохторо! Чурапчыбыт салгыы сайдарын тутуугар, биир санаанан үлэти - хамнаһы олорор баһылыка Андрей Тимофеевич Ноговицынна куоластытын бизиэһит дьин эрэнэбин!

И.Н. АММОСОВ,

2002-2008 сс. Чурапчы улууун баһылыга,

СӨ Ытык Сүбэтин чилиэнэ,

СӨ Тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ,
«Гражданскай илбизин» бэлэз хаһаайына,
Чурапчы улууун бочуоттаах олохтооҕо.

ЫЧЧАТ НОГОВИЦЫНЫ ӨЙҮҮР!

Үтө үлэһит дьоннордоох Чурапчы улууугар балабан ыйын 9 күнүгэр улуус баһылыгынын быыбара буолаары турар. Ыччат координационнай Сэбиэтин уонна тус бэйэм ааһыттан улуус инники сайдыытын тутуугар бары күһүн, эппиэтинэһин ууран туран үлэтир бэһын салайааччы Андрей Тимофеевич Ноговицын кандидатуратын өйүүбүн дьин ынырабын!

Андрей Тимофеевич бэйэтин тус холобурунан, салайар истиһинэн, мьндыр толкуйунан, сонун көрүүлэринэн, идийэтинэн элбэх ыччат дьону

итэр-үөрэтэр.

Ыччат лидеринэн үлэтир сылларбар кини ытык бэлиитикэтигэр эдэр ыччакка ураты болҕомто уураһын биһирээбитим. Ол курдук, эдэр ыччат, дьиз кэргэн тыа сиригэр олохсуйуугар, биир санаанан салайтаран түмсүүлээх буоларыгар, сонун бырайыактары олоххо киллэриигэ үлэтир. Андрей Тимофеевич кини быһытынан үтө хаачыстыбалара, профессиональнай таһыма, бары эйгэҕэ компетентнайа улуустуун инники кэмнэ таһаарда.

Сатабыллаах салайааччы баай уопутун бэйэм тус үлэбэр, уопастыбаннай олохтор холобур оностон туһанабын.

«Андрей Тимофеевич - удьуор үтө үлэһит дьон утума» дьин эһэм Тарабукин Гаврил Дмитриевич, үлэ, тыыл, көһөрүлүү, услуорт, сцена бэтэрээнэ хайбаан эппит тылларынан түмүктүүбүн.

Анастасия Афанасьева уонна улуустаабы
Ыччат координационнай сэбиэтин
чилиэннэрэ.

Губернатор Илья Исаков, вице-губернатор Алексей Сидоров, депутаты Илья Исаков, Андрей Тимофеевич

